

J. Stuart. Εικόνα του ναού του Βάκχου στην Τέω Ιωνίας (Συλλογή Πέτρου Μεχτίδη).

Με το όνομα Μικρά Ασία ορίζεται η περιοχή η οποία στα βόρεια βρέχεται από τον Ελλήσποντο, την Προποντίδα και τον Εύξεινο Πόντο, στα δυτικά από το Αιγαίο και στα νότια από τη Μεσόγειο. Το όνομα Μικρά Ασία εμφανίζεται για πρώτη φορά τον 5ο και 6ο αιώνα μ.Χ. στον Paulus Orosius και τον Ιωάννη Λυδό. Οι γεωμορφολογικές και κλιματολογικές διαφορές σε αυτή την τεράστια περιοχή είναι πολύ μεγάλες. Αποτέλεσμα αυτού είναι ο απαραίτητος διαχωρισμός στα παράλια, το εσωτερικό και τον Πόντο. Το όριο μεταξύ των παραλίων και του εσωτερικού είναι η περιοχή του Εσκή Σαχίρ και μεταξύ του εσωτερικού και του Πόντου (περισσότερο ξεκάθαρο) οι Ποντικές Άλπεις.

Στα παράλια της Μ. Ασίας βρίσκονται οι περιοχές (με τα αρχαία ονόματά τους) Τρωάδα, Μυσία, Βιθυνία, Αιολίδα, Λυδία, Ιωνία, Φρυγία, Καρία, Λυκία, Παμφυλία και Πισιδία.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο η περιοχή της δυτικής Μικράς Ασίας συνέχιζε να ακμάζει, ενώ παράλληλα συνεχίστηκε ο εξελληνισμός και ο εκχριστιανισμός των τελευταίων ειδωλολατρών της ορεινής Καρίας (από επισκόπους κυρίως της Εφέσου). Οι βυζαντινο-περσικοί πόλεμοι δεν επηρέασαν τόσο τη συγκεκριμένη περιοχή, αλλά περισσότερο τις πόλεις στο ανατολικό σύνορο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Περισσότερο καταστροφικές ήταν οι αραβικές επιδρομές του 7ου, 8ου και 9ου αιώνα, οι οποίες ερήμωσαν πλήθος πόλεων των παραλίων της Μεσογείου και του Αιγαίου και οδήγησαν στην πολιορκία του Αμορίου, το 838, στο εσωτερικό. Η αντίδραση των βυζαντινών αυτοκρατόρων οδήγησε στην υιοθέτηση του συστήματος των «Θεμάτων», στην οικοδόμηση δεκάδων κάστρων και στη μετατροπή πολλών πόλεων σε οχυρές καστροπολιτείες. Η επόμενη μεγάλη απειλή για τη βυζαντινή Μικρά Ασία ήταν οι Σελτζούκοι Τούρκοι. Η καταστροφική ήττα στο Μαντζικέρτ το 1071 έφερε τους Σελτζούκους στο εσωτερικό της Μικράς Ασίας και λίγα χρόνια αργότερα ιδρύθηκε το κράτος των Σελτζούκων

με πρωτεύουσα την Νίκαια της Βιθυνίας, λίγα χιλιόμετρα μακριά από τη Βασιλεύουσα. Η νέα ήττα του Μανουήλ Κομνηνού στο Μυριοκέφαλον το 1176 πολύ σωστά ονομάστηκε «το δεύτερο Μαντζικέρτ», αφού τότε χάθηκε οριστικά η δυτική Μικρά Ασία για τους Βυζαντινούς. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204 από τους Σταυροφόρους της τέταρτης Σταυροφορίας έφερε τους Λασκαρίδες στη Νίκαια και με την εκτεταμένη και πάλι κατασκευή οχυρώσεων διασφαλίστηκε η περιοχή της Αυτοκρατορίας της Νίκαιας, κυρίως γύρω από το Αιγαίο και την Νίκαια. Το 1300 υπό βυζαντινή κυριαρχία ήταν μόνο οι νοτιοδυτικές ακτές και λίγες οχυρές πόλεις-νησίδες στην εχθρική ενδοχώρα. Παρά τις επανειλημμένες εκστρατείες του βυζαντινού στρατού η περιοχή των παραλίων του Αιγαίου χάθηκε για το Βυζάντιο το 1315 και η Βιθυνία το 1337. Έως τη δεκαετία του 1360 μόνο λίγα λιμάνια ήταν στα χέρια των Βυζαντινών. Το συμβολικό τέλος της βυζαντινής Μικράς Ασίας είναι η κατάληψη της Φιλαδελφείας το 1390 από τους Οθωμανούς, μιας πόλης όμως η οποία ήταν για πολλά χρόνια αποκλεισμένη από το υπόλοιπο βυζαντινό, συνεχώς συρρικνωμένο, κράτος.

Αυτή η περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας χωρίστηκε διοικητικά σε επτά βιλαέτια (Αϊδινίου-Σμύρνης, Χιουνταβεντικιάρ-Προύσας, Τραπεζούντας, Κασταμονής, Σεβάστειας, Άγκυρας, Ικονίου) και δύο σαντζάκια (Βίγας και Νικομήδειας). Στον ίδιο χώρο περιλαμβάνονταν είκοσι μητροπόλεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου: Νικομήδειας, Χαλκηδόνας, Προύσας, Ηλιούπολης, Θυατείρων, Εφέσου, Νίκαιας, Κρήνης, Προικονήσου, Κυδωνιών, Φιλαδέλφειας, Πισιδίας, Ικονίου, Καισάρειας, Άγκυρας, Αμάσειας, Νεοκαισάρειας, Τραπεζούντας, Χαλδίας και Κυζίκου-Δαρδανελίων.

Πέτρος Μεχτίδης

Αρχαιολόγος & Συντηρητής Έργων Τέχνης
Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού